

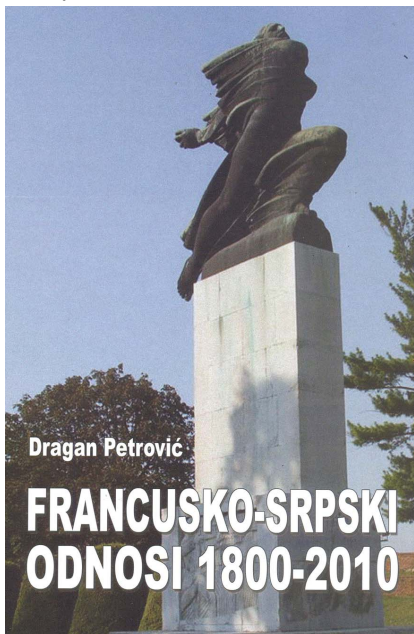
УДК: 327(44:497.11)*
1800/2010*(049.32)

ПРИКАЗ КЊИГЕ ДРАГАНА ПЕТРОВИЋА, ФРАНЦУСКО-СРПСКИ ОДНОСИ 1800–2010

Владан Станковић

Институт за политичке студије, Београд

Недавно је у издању Института за међународну политику и привреду изашла научна монографија др сц. Драгана Петровића: *Француско-српски односи 1800–2010*. Књига је рађена у тврдом поевзу. С предње стране корица налази се велики споменик – постамент подигнут у част захвалности српског народа француској држави, као залог трајном пријатељству. На последњој страници књиге, на тврдој полеђини, налази се фотографија *Културног центра Србије* у Паризу, која би требало да симболизује станиште размене српске и француске културе. Монографија се састоји од три велика поглавља. Прво поглавље носи наслов *Теоретско методолошки увод*, друго *Француско-српски односи 1800–2010*, и проучава историју међудржавних (политичких, војних, економских и културних) односа два народа и две државе. Ово поглавље сачињавају следеће мање целине или главе: *Француско-српски односи од почетка XIX века до 1815*, *Француско-српски односи од 1815. до 1848*, *Француско-српски односи од 1848. до 1878*, *Француско-српски односи од 1878. до 1903*, *Француско-српски односи од 1903. до 1914*, *Француско-југословенски односи између два светска рата*, *Француско-југословенски односи током и непосредно након Другог светског рата*, *Односи између француске Четврте републике и ФНРЈ од средине 1946. до краја 1951*, *Француско-југословенски односи 1952–1964*, *Француско-југословенски односи у периоду до краја владавине Шарла Де Гола*, *Период до почетка 1981. године*, *Француско-југословенски односи након 1981. године*, *Француско-српски односи у Југословенској кризи 1991–2000*, *Француска политика и Србија од 2001. године*. Коначно, треће, закључно поглавље, садржи три веће целине: *Општи преглед француско-српских односа 1800–2010*, *Перспективе даљих односа две земље и Закључак*.

Драган Петровић: *Француско-српски односи 1800–2010*, Института за међународну политику и привреду, Београд, 2011.

Током посматраног периода 1800–2010, француско-српски односи пролазили су кроз више фаза, али се у целини могу сматрати пријатељским, често савезничким. Изузеци свакако постоје, и то највише на самом почетку овог периода, у време Наполеонових освајања, и у последњем периоду, нарочито у последњих неколико година, везано за тзв. *Косовско питање*.

Вишедимензионалност француско-српских односа можемо пратити у политичкој, војној, привредној и културној сфери. Значај ове књиге огледа се у улози Француске као европске и светске силе на решавање српског националног питања у овом делу Европе. Са друге стране, домет важности питања читава се у томе што се српски народ борио за своју независност и уједињење, управо у периодима најинтензивнијих савезничких односа са Француском.

Током 19. века Француска је била једна од најјачих континенталних европских сила, а упоредо с тим развијано је и колонијално царство, практично на свим континентима. Француска култура обухватала је сам врх у оквиру европске цивилизације, док се у економској сфери заузимало место међу неколико најјачих привредних сила. Француска је у време Наполеона заузела западне јужнословенске области, где је живео и део Срба, формирајући Илирске провинције. Ту је први пут француски, пре свега културни утицај био директно исказан на делу српског етничког простора. Током следећих деценија француски утицај расте у односу на две полунезависне кнежевине – Србију и Црну Гору. У Србији је он био посебно јак у време друге владавине кнеза Михајла Обреновића (1860–1868), а у Црној Гори у време књаза Данила Петровића (1851–1860). Посебно је важно истаћи да француска политика у источном питању, односно процесу ослобађања покорених, претежно православних хришћанских народа Балкана и Блиског истока, од Турског царства, није попут Велике Британије кочила тај процес, због страха од пресудног будућег руског утицаја на тим просторима.

Велики геополитички преокрет доживела је Француска након пораза од Прусије 1871, када је дошло и до уједињења Немачке. Поражена Француска изгубила је доминантну позицију у континенталној Европи, као и две своје провинције Алзас и Лорен. Француска је припремала реванш у односу на суседну Немачку, која је од ње била супериорнија демографски, економски и војно. Да би превазишла ту инфериорност у односу на моћног суседа, Француска је покушавала да направи савез са неком од најмоћнијих европских сила. То јој је најзад, око 1890, успело када је са Русијом формирала војно-политички савез Антанту. У Србији је након Берлинског конгреса 1878. када је и добила пуну независност и територијално проширење, највећи утицај остварила суседна Аустро-Угарска, захваљујући аустрофилској политици краља Милана. Тако је руски утицај, као традиционално најјачи и дубоко укорењен у српском народу, привремено потиснут. Црна Гора је и даље била под доминантним утицајем Русије, с тим да су мањи утицај задржале и друге силе, пре свега Француска. Дакле, ако резимирамо односе два народа у 19. веку можемо закључити да су они били у сталном успону и пријатељски. Тако је први министар одбране кнежевине Србије био француски пуковник, заузимањем француског посланика на Берлинском конгресу Србији је припао и град Врање.

Након Мајског преврата 1903. године српска политика се у потпуности окреће Антанти. Француски утицај је и пре тога био доминантан у финансијској сфери, пошто је око 80% ангажованог страног капитала у Србији било француско. У културној сфери француски утицај је био посебно јак на више слојеве, које су опонашали и

средњи слојеви становништва. Десетине хиљада Срба завршавало је високе школе у Француској, што је тренд који ће се наставити и у Краљевини Југославији.

Током Првог светског рата, француско-српско савезништво прераста у заједничку ратну епопеју која учвршћује блискост два народа, као симбол пријатељства следећим генерацијама. Након револуције у Русији и стварања СССР-а, Француска после Првог светског рата остаје највећи савезник Срба и покровитељ Краљевине Југославије.

Краљевина Југославија била је веома повезана са Француском у политичком, војном, економском и културном домену, што је било посебно изражено за време владавине краља Александра Карађорђевића. Након атентата на краја Александра и министра спољних послова Француске Луја Бартуа у Марсеју, октобра 1934, што је дело екстремних хрватских емигрантских организација уз подршку фашистичких сила, Краљевина Југославија остаје и даље савезник Француске. Међутим, у спољној политици земља заузима све више став ка неутралности, у околностима јачања моћи фашистичких сила у Европи и угрожавања стабилности светског поретка. Француска је у периоду између два светска рата пружала подршку политичкој стабилности Краљевине Југославије, укључујући помоћ и у организацији војске, као и пресудан културни утицај који је у укупној историји француско-српских односа тада био на врхунцу. Највећи део тадашње српске елите прошао је високе школе у Француској. Француски културни образац учвршћивао је хомогеност Краљевине Југославије. Он је био неприкосновено доминантан у српским етничким областима, укрштајући се у Хрватској и Словенији са традиционалном германофилском културом. Због идеолошке матрице Совјетске Русије, традиционално русофилство, посебно ширих слојева српског народа, у овом периоду је сведено на прихватање бројних белих емиграната. Званични Београд није успоставио пуне дипломатске односе са Москвом све до 1940. године, тако да је у овом међуратном периоду француски политички, војни и културни утицај био апсолутно доминирајући на српским просторима, у мери као никада до тада у француско-српским односима. Други светски рат, учешће Француза и Срба на истој зарађеној страни, као и укупна победа извојевана на крају уз огромне жртве, додатно је учврстило пријатељство два народа.

Може се закључити да је Француска још од треће деценије 19. века успоставила веома присне односе са Србијом (приближно и са Црном Гором), који су интензивирани и у 20. веку, рачунајући и Краљевину Југославију, све до формирања социјалистичке Југославије.

У социјалистичкој Југославији ситуација се донекле мења. Чак и у периодима окренутости Западу сам Тито није посебно продубљивао односе са Француском, а сходно идеологији несврстаности и антиколонијализма директно се сукобљавао са француским интересима у оквиру њеног процеса спровођења деколонизације (нарочито по питању Алжира). Ипак, културна сарадња две земље остала је развијена, а у Француској је постојала бројна српска дијаспора, укључујући и раднике на привременом раду у иностранству. Титова политика је направила велики дисконтинуитет са Краљевином Југославијом, обрачунавајући се са *великосрпском хегемонијом*. На тај начин се и традиција француско-српског савезништва и пријатељства нашла на удару. У оквиру процеса деколонизације Француска је поступно давала аутономију и независност практично свим својим колонијама до 1960. године. Питање Алжира за њу је било нешто друго, пошто је његов северни, обалски део по Уставу био саставни

део националне територије, у саставу Француске преко 130 година, и био настањем бројим Французима и Европљанима у односу на арапску и муслиманску етничку већину. У Алжиру се 1954. распламсала побуна арапског дела становништва против Француза и Француске, која је прерасла у осмогодишњи рат. На питању Алжира је и пала Четврта Република, и успостављена Пета, а за председника изабран легендарни генерал и државник Де Гол. Де Гол је на суптилан начин покушавао да нађе решење за тежак алжирски проблем, подразумевајући и модалитет независности, али је упорно преговорима тражио гаранције за интересе Француске и посебно за положај француске етничке мањине. Титова политика је на сваки начин подржавала побуњене Арапе, сходно идеологији покрета несврстаности и антиколонијализма, не узимајући довољно у обзир специфичност ситуације у Алжиру. Због тога су југословенски бродови превозили оружје побуњеним Арапима у Алжиру (три таква брода запленила је француска морнарица, а први од њих звао се „Србија“), у Југославији су лечени алжирски рањеници, пружана је политичка и материјална помоћ.

Званични односи Француске и СФР Југославије стога су запали у кризу, а и после давања независности Алжиру 1962. године, анимозитет Де Гола и Тита је условио да они ни изблиза нису били више развијени и срдачни као раније. Веома је важно напоменути да је улога југословенских народа, а пре свега српског народа као традиционално наклоњеном Француској у креирању Титове антифранцуске политике у овом периоду, практично никаква, али да то није довољно познато у француском јавном мњењу и колективном памћењу. И сам српски народ је највећа жртва Титове политике, заправо једне меке диктатуре, чиме и данас плаћа данак поводом недемократског и антисрпског одређивања граница СФР Југославије и стварања нових нација декретом, поред осталог и од централних духовно-историјских делова српског народа (случај српског народа у Црној Гори који је декретом 1945–46. преименован у црногорску нацију).

После силаска Де Гола са власти, посебно током седамдесетих, Тито је знатно поправио односе са Француском. Након Титове смрти 1980. односи две земље и даље имају узлазан тренд, у практично свим областима. Међутим, социјалистичка Југославија је у читавом свом постојању давала предност сарадњи са суперсилама и посебно развијала Покрет несврстаних. Традиционално савезништво са Француском у овој епохи дошло је по приоритету, тек евентуално на треће место, али је задржало (изузев заоштравања званичних односа два руководства у завршној фази Алжирског проблема) своју срдачност и пријатељство.

Током деведесетих година Франсоа Митеран је, као председник државе, водио према српском питању веома коректну и чак, на моменте, благонаклону политику у југословенској кризи 1991–1995. Следећи председник Француске Жак Ширак се нешто више приклонио америчкој политици притисака на тадашњи званични Београд, нарочито када је у питању била косовска криза 1998–1999. Од октобарских промена 2000. године политика две земље се поново приближава, а од српских државника тог периода чини се да је управо председник СРЈ, а потом и премијер Србије Војислав Коштуница имао посебно присан однос са Француском.

Признавање независности Косова 2008. године од стране званичног Париза, по концепту америчке политике, озбиљно је покварило односе Србије и Француске последњих неколико година. С тим у вези, посебну улогу одиграо је министар спољних послова Бернар Кушнер, чије ће укупно политичко деловање у кризама на јужносло-

венском простору остати упамћено као нешто што изузетно одудара од традиционалног француско-српског пријатељства. Стога смена Кушнера у другој половини 2010. године, и распоред снага на унутрашњој француској политичкој сцени уочи председничких и парламентарних избора почетком 2012, указују да на дужи рок посматрани француско-српски односи могу имати много бољу перспективу. У том правцу, веома је пожељно да се и у српском друштву и политичкој сцени појача свест о дугорочности француско-српског пријатељства, и да је Француска, од свих западних сила, традиционално највише наклоњена Србима. Наравно, у те односе у континуитету треба улагати, а пропусти у појединим периодима затим се враћају као бумеранг. То је случај са кризом француско-српских односа последњих година проузрокованом и лошијом сликом у делу француских медија о улози Срба у ратовима деведесетих. Томе треба додати и недовољно расветљену улогу српског фактора у француском јавном мњењу и колективном памћењу поводом Титове антифранцуске политике у вези са Алжиром. Ова књига, која покушава да представи два века нововековне историје француско-српских односа научним приступом, мали је прилог у том правцу.

Књига др сц. Драгана Петровића представља обимно штиво из материје која до сада, на овако исцрпан и целовит начин, није обрађивана на нашим просторима. Она представља фонд знања не само за историју међудржавних односа и дипломатију, већ дубоко залази и у историју војних, привредних и културних односа две земље.